

ЧАСТИНА II

ТЕНДЕНЦІЇ, ПРОБЛЕМИ ТА ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНОЇ ПОЛІТИКИ США

УДК 32.330.341.1

Васильєв О.А.

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА КОНЦЕПЦІЯ США ТА НАУКОВО-ТЕХНІЧНИЙ ПРОГРЕС

Науково-технічний прогрес відіграє основоположну роль у формуванні сучасного військово-промислового комплексу. Рівень національної науки значною мірою визначає фундаментальні основи економічної і військової безпеки держави.

Ключові слова: наука, науково-технічний прогрес, військово-промисловий комплекс, зовнішня політика.

Vasyliiev O. The Scientific and Technological Aspects of the U.S. Foreign Policy Concept.

Scientific and technological progress is making the main role in formation of modern military-industrial complex. The level of the national science determines to a great extent the fundamental bases of economical and military state security.

Keywords: science, scientific and technological progress, military-industrial complex, foreign policy.

Характерною ознакою нинішнього світу є його складність і швидкі зміни завдяки глобалізації, розповсюдженню технологій і демографічним зсувам. Глобалізація впливає практично на всі аспекти людської діяльності. Люди, продукти та інформація перетинають кордони з безпрецедентною швидкістю у величезній кількості, діючи як ката-

лізатор економічного розвитку і в той же час підсилюючи напругу в суспільстві, боротьбу за ресурси і політичну стабільність. Головним для глобалізації є розповсюдження нових технологій, що дозволяє розвивати світове інформаційне середовище і надає можливість обмінюватись інформацією і знаннями [1].

Коли розповсюдження технологій торкається військових систем, воно кидає виклик тим перевагам, які здавна мають США, зокрема, в таких сферах як раннє попередження та високоточні ударні озброєння. Створюючи нові можливості, сили та засоби для протидії можливим загрозам, США намагаються підтримувати достатній науково-технічний і військово-промисловий потенціал для захисту своїх національних інтересів.

Досвід Першої світової війни показав можливості науки і техніки у створенні нового озброєння: авіації, танків, підводних човнів. Це викликало появу нових концепцій досягнення перемоги шляхом «повітряної війни» (Джуліо Дуе в Італії), «танкової війни» (Джон Фуллер у Великій Британії, Гейнц Гудеріан у Німеччині), «підводної війни» в акваторії світового океану. Командування США і Великої Британії притримувалось стратегії «морської сили», Франція виходила зі стратегії позиційної війни, а в Німеччині розроблялася концепція «блискавичної війни» (бліцкригу) [2].

Друга світова війна виявилася несхожою на попередні, значно більш маневреною, з використанням великої кількості найсучаснішого озброєння та новітнього обладнання. Зокрема, створення радарів і побудова системи радіолокаційної розвідки та попередження обумовили виграш Великою Британією повітряної війни. Значну роль зіграли британські математики у розшифровці кодів німецьких інформаційних повідомлень, що сприяло перемозі у війні на морі з підводними човнами. Фактично наявність потужного наукового і військово-промислового комплексу відіграла вирішальну роль у перемозі союзних сил над Німеччиною і Японією. Поява атомної зброї викликала необхідність розробки ядерної стратегії. Розвиток інформаційних технологій призвів до появи концепції сітьоцентричної війни.

Вивченню проблем формування сучасної зовнішньополітичної концепції США присвячена велика кількість робіт військових експер-

тів і науковців: Л.Г. Івашова [3], О.С. Караганова [4], Ф.О. Лук'янова [5], В.М. Конишева [6], О.В. Потехіна [7], С.В. Толстова [8] тощо.

Проблема ролі науково-технічного прогресу у забезпеченні військової безпеки США і створенні ефективної національної зовнішньополітичної концепції потребує подальшого детального вивчення.

Аналіз заходів, зокрема, у науково-технічній сфері, що застосовуються США в рамках формування зовнішньополітичної концепції, дозволить виділити ті, які могли б бути корисними для України у розробці концепції національної оборонної стратегії.

Сполучені Штати Америки нині – найпотужніша держава у світі, яка володіє унікальними перевагами в технологіях, енергетиці, в питаннях альянсів і партнерств. Внутрішні витрати на дослідження та розробки у США становлять 2,77% ВВП [9]. Оборонний бюджет США складає 611 млрд. дол. на рік і є найбільшим у світі [10]. Керівництво країни робить ставку у такій критично важливій справі, як втілення технологічних нововведень у військовій структурі, на проривні науково-технічні досягнення.

Стратегія національної безпеки США відносить до постійних національних інтересів наступні:

- безпека США, їх громадян, американських союзників і партнерів;
- сильна, інноваційна, розвинута американська економіка, яка сприяє створенню сприятливих можливостей і процвітання;
- дотримання універсальних цінностей у себе вдома і в усьому світі;
- заснований на правилах міжнародний порядок, який підтримується під керівництвом США і спрямований на зміцнення миру і безпеки;
- створення сприятливих умов для протистояння глобальним викликам.

Стримування прямого нападу на США і їх союзників є першочерговою задачею. Вона потребує наявності обороноздатних сил і засобів на території США і в пріоритетних регіонах, а також їх прив'язки до звичайних і ядерних сил. Стратегічні сили США знаходяться у постійній готовності. Захист території США підсилено за рахунок

угоди з Канадою про Командування повітряно-космічною обороною Північноамериканського континенту. Це партнерство забезпечується додатковими інвестиціями в кібернетичні сили і засоби, які призначені захищати життєво важливі мережі та інфраструктуру.

Міжнародні обставини у сфері безпеки сьогодні є найбільш непередбачуваними за всі роки після Другої світової війни. Останнім часом порядок у світі значно ослабшав, військові переваги США почали зменшуватися. Нині США стикаються з чисельними викликами у сфері безпеки з боку традиційних державних сил і трансрегіональних співтовариств у складі субдержавних угруповань. Протягом багатьох років США розглядали СРСР, а потім РФ як основну ворожу державу, оскільки тільки Росія є на сьогоднішній день країною, яка може гарантовано знищити Сполучені Штати Америки завдяки своїм потужним ракетно-космічним силам. Останнім часом США розглядають також Китай, Іран і КНДР як вірогідних супротивників.

Усі вони прагнуть скористатися тими перевагами, які надають швидкі технологічні зміни. У майбутньому конфлікти можуть виникати швидше, тривати довше і будуть відбуватися на значно складнішому в технічному плані полі бою.

Плануючи і проводячи глобально інтегровані операції, збройні сили США працюють у тісній взаємодії з іноземними партнерами та іншими американськими відомствами, розробляючи для країни стратегічні варіанти дій. Військове командування США визначає наступні стратегічні пріоритети: підтримку безпечних, надійних та ефективних сил ядерного стримування; забезпечення захисту території країни; оптимальне планування з урахуванням ресурсів та інформації; удосконалення глобальної оперативності; підвищення ефективності та віддачі.

США вкладають великі кошти у підтримку та вдосконалення ядерного комплексу, зміцнюють потенціал управління стратегічними і регіональними ядерними силами, створюють засоби оборони від обмеженого нападу з використанням балістичних ракет, захищають кібернетичні системи і об'єкти фізичної інфраструктури. До ключових елементів внутрішнього оборонного потенціалу відносяться: надійні системи виявлення і сповіщення космічного і наземного базування;

комплексна архітектура збору, аналізу і розповсюдження розвідувальної інформації; сили перехоплення наземного базування; кібернетичні сили; наземні, повітряні і військово-морські сили у стані бойової готовності.

Усі ці сили і засоби дозволяють захистити США від високотехнологічних та терористичних загроз. Особливе занепокоєння викликає розповсюдження балістичних ракет, високоточної зброї, безпілотних систем, космічних і кібернетичних сил і засобів, а також зброї масового враження. Ефективні, цілеспрямовані і гнучкі процеси є засобами досягнення стратегічних цілей. Видам збройних сил і родам військ надається можливість проводити модернізацію і заміну важливої техніки і озброєння. Метою є зміцнення сил стримування з одночасним забезпеченням довгострокової бойової стійкості за всім сектором проєціювання сили.

У Стратегії важлива увага приділяється збереженню якісної переваги збройних сил, зокрема, удосконаленню загальної оперативної сумісності. Розробляється новий набір стандартів оперативної і функціональної сумісності для майбутніх сил і засобів. Пріоритетом є створення об'єднаного інформаційного середовища, розвиток глобально інтегрованого тилового забезпечення, а також побудова інтегрованої спільної системи розвідки, збору інформації і рекогносцировки.

Важливими елементами протидії космічним, кібернетичним і гібридним загрозам є системи виявлення і сповіщення космічного і наземного базування; інтегровані й стійкі платформи розвідки, збору інформації і рекогносцировки; стратегічні перевезення; високоточна далекосяжна зброя; засоби протиракетної оборони; підводна зброя і системи; транспортні засоби і техніка з дистанційним управлінням; війська спеціального призначення; кібернетичні сили тощо. Приділяється увага також і вдосконаленню глобальних систем матеріально-технічного забезпечення, інфраструктури управління, модернізації ядерної тріади, захисту країни від асиметричних загроз. Враховується, що нові технології впливають на розрахунки в питаннях стримування і врегулювання конфліктів, підсилюючи невизначеність і скорочуючи простір для прийняття рішення. Наприклад, напад на національні системи зв'язку і виявлення може відбутися без попередження, що

негативно вплине на можливість оцінки обставин, налагодження взаємодії та зв'язку, а також реагування. Як наслідок майбутні конфлікти можуть бути непередбачуваними і важко контролюваними.

Існує також різновид конфліктів, в яких перетинаються державне і недержавне втручання. Учасники таких гібридних конфліктів об'єднують і змішують методи, сили, засоби та ресурси, щоб досягти своєї мети. Гібридні конфлікти часто підсилюють невизначеність і двозначність, ускладнюють прийняття рішень і гальмують взаємодію, направлену на здійснення ефективної протидії. Існує велика ймовірність, що така форма конфлікту збережеться надовго. Прикладом такого конфлікту є події на сході України.

Кардинальний вплив науково-технічних досягнень на формування зовнішньополітичної концепції США фактично розпочався з «Мангеттенського проєкту» (*Manhattan Project*) – програми розробки ядерної зброї, здійснення якої почалося у вересні 1942 р. У проєкті брали участь вчені зі Сполучених Штатів Америки, Великої Британії, Німеччини і Канади. У рамках проєкту було створено три атомні бомби: плутонієву «Триніті» (підірвана при першому ядерному випробуванні 16 липня 1945 р.), уранову бомбу «Малюк» (скинута на Хіросіму 6 серпня 1945 р.) і плутонієву бомбу «Товстун» (скинута на Нагасакі 9 серпня 1945 р.). Проєктом керували американський фізик Роберт Опенгеймер і генерал Леслі Гровз з інженерного корпусу Армії США.

Вагомий глобальний вплив на стратегію безпеки мала «Стратегічна оборонна ініціатива» (*Strategic Defense Initiative*) – довгострокова програма США по створенню глобальної системи протиракетної оборони з елементами космічних озброєнь, проголошена президентом Рональдом Рейганом 23 березня 1983 р. під час «холодної війни» з СРСР. Програма планувала перенесення військового протистояння до космосу, знаменувала відхід від усіх попередніх обмежень стратегічних наступальних озброєнь і передбачала створення науково-технічного відділу для розробки науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт (НДДКР) з даного питання. Її кінцеві цілі включали завоювання панування в космосі, створення протиракетного «щита» США для надійного прикриття всієї території Північної Америки за

допомогою розгортання кількох ешелонів ударних космічних озброєнь, здатних перехоплювати і знищувати балістичні ракети і їх бойові блоки на всіх ділянках польоту.

Сьогодні суперництво великих держав не обов'язково має призвести до термоядерної війни, адже в разі конфлікту можуть застосуватися так звані технології війни шостого покоління, або сільової війни. Вони передбачають нанесення ударів по супротивнику без використання звичайних озброєнь. Це не тільки кібервійна та війна в мережі Інтернет, але також і війна за допомогою змістовних парадигм (smart war). Війна може відбуватися шляхом експорту світоглядних ідеологем, виявлення конфліктних точок всередині суспільства супротивника, тиск на які може бути вельми чутливим. Зокрема економічні санкції, накладені США на Росію, є зразком такої сільової війни.

Джерела та література:

1. Васильєв О.А. Развитие виробничих сил, науки і техніки як головний фактор, що визначає соціально-політичну трансформацію сучасних держав. *Зовнішні справи*. 2014. № 9. С. 44–47.
2. Коньшев В.Н., Сергунин А.А. *Современная военная стратегия*. Учебное пособие. М.: Аспект-Пресс, 2014. 272 с.
3. Ивашов Л.Г. *Россия и мир в новом тысячелетии: геополитические проблемы*. М.: Палея-Мишин, 2000. 333 с.
4. Караганов А.С., Трофименко Г.А., Шеин В.С. *США – диктатор НАТО*. М.: Советская Россия, 1985. 207 с.
5. Лукьянов Ф.А. Сверхдержава на автопилоте и бродячий призрак. *Россия в глобальной политике*. 2017. № 2. С. 1–9.
6. Коньшев В.Н. *Принятие внешнеполитических решений в США*. Учебно-методическое пособие. С.П.: изд. СПбГУ, 2007. 56 с.
7. Потехін О.В. НАТО без України. *Зовнішні справи*. 2016. № 11. С. 8–13.
8. Стратегічне партнерство в зовнішній політиці США, ЄС та країн латиноамериканського регіону: Зб. наук. праць / За заг. ред. С.В. Толстова. – К.: ДУ «Інститут всесвітньої історії Нац. академії наук України», 2016. – 145 с.
9. Офіційний портал ЮНЕСКО. URL: www.unesco.org/new/ru
10. Офіційний портал Стокгольмського інституту досліджень проблем миру. URL: <https://www.sipri.org>